

פרשת תזריע

צִדְקָה מְעֻשָּׂה לַמִּתְנַחֵם – תְּזָרִיעַ

מה לַנִּגְעַת הַצְרָעַת וּלְחַג הַפְּסָח?

בשבת שעברה קראנו את פרשת "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים". פרשת השבוע עוסקת, כמעט כולה, בַּנִּגְעַת הַצְרָעַת. פרשת הַחֹדֶשׁ לעומת זאת עוסקת בקורבן הפסח ובמצוות הייחודיות לחג הַפְּסָח, כולל המצוה של אכילת מצה והאיסור על שאור וחמץ. ננסה לחפש את הקשר, אם ישנו, שבין פרשת תְּזָרִיעַ וַנִּגְעַת הַצְרָעַת ובין חג הפסח.

הלוקה בַּנִּגְעַת הַצְרָעַת קרוי מְצָרַע, ובהתייחס לתואר זה, אנו מוצאים בדרושי חז"ל שהמילה מלמדת על מקורה. המילה 'מְצָרַע', הינה מעין נוטריקון (חיבור וקיצור), של מילות הביטוי 'מוציא שם רע'. כלומר, שורשה הרוחני של מחלה זו, הינו מעין "קלקול של הפה", שימוש נלוז בפה לצורך אמירת דברים המנוגדים לרצון האלוהי. הפה כמו "נתעקם לו", כמו שקורה לפעמים כאשר אדם לוקה בשבץ מוחי. הפה הינו אחד מהאיברים המשמעותיים ביותר שניתנו לאדם, איברים שבאמצעותם הוא אמור להביא את עצמו לידי ביטוי, למעשה. אצל היהודי גדל משקלו של הפה עשרת מונים, מכיוון ש"אין כוחו אלא בפיו". לכן, בחלוקת הנבראים לרמות (דומם, צומח, חי, מְדַבֵּר), זוכה האדם, נזר הבריאה לכינוי "מְדַבֵּר". וכפי שקובע יצחק, "הַקָּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדִים יְדֵי עֶשָׂו", ומחרה מחזיק אחריו דוד המלך, "אַלֶּה בְּרִכָּב וְאַלֶּה בְּסוּסִים וְאַנְחָנוּ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ נִזְכִּיר". עם ישראל הקרוי בפי הקב"ה גם בשם 'אָדָם', כמו מחקה את הקב"ה, "אֲדַמָּה לְעֵלְיוֹן".

הקב"ה ברא את העולם בדיבור, "בעשרה מאמרות נברא העולם", ובכוחו של היהודי לשמור על קיום העולם ע"י דיבורו, ואף לשפר את מצבו ע"י תפילה ולימוד תורה. מאידך, בכוח דיבורו עלול הוא גם להביא לחורבנו חלילה, וכל זאת באמצעות הפה, כפי שמצהיר הקב"ה, "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה, חֲקוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי". לפה ולדיבור שני צדדים, האחד שמצד הקדושה שמקרב את האדם אל הקב"ה, כמו התפילה שמשמעותה חיבור וקירוב, "קָרוֹב ה' לְכָל קָרְאִיו". מצד שני, יש גם דיבורים מהצד ההפוך לקדושה, מצד היצר הרע, כאשר 'רע' כמו רומז בנוטריקון ל-"ראיה עקומה", או ל-"ראיית עין בלבד". צד זה של ראייה נולד בחטא עץ הדעת טוב ורע, בהחלפת כותנות האור בכותנות עור.

ראייה זו את הצרעת, כמו מרומזת בשרשה - צ.ר.ע, שלוש אותיות שניתן לחלקן ל- צ.ר.ע. האות צ' נקראת צדי, וכמו רומזת לבחירה שנתן הקב"ה לאדם, כאשר הוא יכול לבחור לעצמו את הצד שאליו הוא רוצה להשתייך, ואת זווית הראיה (צבע העדשות שלו), ככתוב "רְאָה אֲנֹכִי נִתֵּן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם בְּרִכָּה וְקִלְלָה". המצורע קלוקל בכך שבחר בצד הרע של הראייה, צ.ר.ע, צרות עין, הגורמת לו לבחור בצד הרע של הדיבור, בחירה המרחיקה אותו מהאלוקות ובסופו של דבר גם מהקהילה. לכן עוסקת הפרשה הבאה - פרשת מצורע - בין השאר, בתיקון הפה (שגורם לנגע).

כדי להשיב על הקשר שבין פסח למצורע, ננסה לרדת לשרשו של השם 'פְּסָח' ולהבין מדוע קרוי החג הקרב בשם זה? ננסה להתייחס לחג הפסח, מזווית שאינה מוכרת די הצורך, לפחות לרובנו, הזווית של הפה האנושי, ותיקונו. אם נבחן את המצוות הכרוכות בעשיית סדר הפסח כהלכתו, נגלה שהעשייה סובבת ברובה, סביב הפה. אנו מצווים, ואוכלים בין השאר (מלבד סעודת החג) : מצה, מרור, כרפס ואפיקומן, ובזמן שבית המקדש קיים, גם קרבן פסח וקרבן חגיגה. אנו שותים ארבע כוסות יין, ועוד היד נטויה (במהלך הסעודה). אנו שואלים ארבע קושיות, אנו קוראים בקול את ההגדה, אנו אומרים את ההלל ואנו מספרים ביציאת מצרים כפי שהורונו חז"ל "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים, הרי זה משובח". כל הפעילויות שהזכרנו לעיל, כולן נעשות באמצעות הפה. רמז לפעילויות הכרוכות בהשמעת קול, ניתן למצוא, אם נפרק את המילה פְּסָח לשתי הברות: פֶּ-סָח, או פָּה - סָח, דהיינו הפה מדבר ומספר (סח מלשון שיחה).

כל הפעילות המרובה הזו סביב הפה, כמו מעוררת אצלנו את המחשבה שאולי מדובר פה באיזשהו ליקוי או קלקול שקלקלו עם ישראל בפה, וממילא אמור התיקון אף הוא לבוא באמצעות הפה, תיקון בדומה. ומניין לנו שהיתה לעם ישראל בעיה "בפה", שצריך היה לתקנה? לפי פנימיות התורה, סך כל הנשמות הראשוניות של בני-ישראל, הוא ששים ריבוא, המהוות יחד את נשמתו המקורית של אדם הראשון, לפני שנתחלקה בעקבות החטא. ואם כך, הרי חטא עץ הדעת, עדיין תלוי ועומד ומחכה לתיקונו ע"י ממשיכיו של אדם הראשון, עם ישראל. תיקון זה הוא בעצם גאולת ישראל, לה אנו מייחלים. בחטאם של אדם וחווה היו שני מרכיבים לפחות. האחד הוא האכילה מעץ הדעת, חטא שנעשה באמצעות הפה. כנגד אכילה זו אנו עוסקים בליל הסדר באכילה ובשתייה מצד הקדושה, אך הפעם על פי מצוותו של הקב"ה.

ומה המרכיב השני שבחטא עץ הדעת? אילו היה האדם מודה בחטאו, כאשר נשאל לגביו, כי אז היה בכוח הדיבור שלו להועיל, וחטאו היה מתוקן. אך במקום להודות בחטא, שב אדם הראשון ועשה שימוש נלוז בפיו, ובכך החמיר את חטאו וכמו עיבה אותו. לא זו בלבד שלא הודה בחטא, אלא שאף העז לכפור בטוב, שעשה עימו הקב"ה. הוא ניסה לגלגל את האשמה על אשתו, ובעצם גם על הקב"ה, שנתן לו אותה, באמרו "הֲאֵשָׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי, הִיא נָתַתָּה לִּי מִן הָעֵץ וְאָכַל". ואומר הזוהר הקדוש, שגלות מצרים, היא בעקרה "גלות הדיבור". בהגדה של פסח אנו קוראים, "וַיִּרֶד מִצְרַיִם – אָנוּס

על פי **הדיבור**. לפי הנגלה, הירידה למצרים נכפתה על עם ישראל, בדבר ה', כפי שנאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, "כִּי גַר יִהְיֶה זְרָעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה". אך לפי פנימיות התורה, מרמזת הלשון על צורך חיוני, "אנוס", על גלות מאונס, בשל ליקויים בפה ובדיבור, "על פי הדיבור".

בעיותיו של עם ישראל, אמורות להשתקף גם במנהיגו, במשה רבינו, השקול כנגד כל ישראל. בעיה זו מרמזת לנו, בעובדת היותו של משה רבנו, "כָּבֵד פֶּה וְכָבֵד לְשׁוֹן". למרות שפיו של הצדיק נקי היה, לקה דוקא הוא, כדי שלא לבייש את העם ישירות. רמז נוסף לבעיה זו של הפה, מצוי גם בשמו של ראש-הנוגשים, מלך מצרים, הלא הוא 'פרעה', שפנימיותו, האותיות הפנימיות של שמו – 'רע', וחיצוניותו (האות הראשונה והאות האחרונה בשמו), 'פה'. כלומר ששורשו, 'פֶּה-רַע', שניכר בדיבורו המתנשא "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקִלּוֹ?".

ולכאורה, מה בכך? הרי מדובר במצריים ואנחנו - בני-ישראל - טלית שכולה תכלת לעומתם? על כך ניתן למצוא תשובה בלשון הכתוב, "וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִיִּם". השימוש במילה "אֹתָנוּ", במקום במילה "לנו", בא ללמדנו, שלא רק שהרעו לנו פיזית, אלא שבנוסף לכך, הפכו אותנו לרעים יותר (הדביקו אותנו בנגע). ומהו קלקול הפה? איפה אנו רואים זאת למעשה בעם ישראל המצוי בגלות מצרים? כאשר משה רואה שני עבריים מאחיו ניצים (רבים), הוא פונה אל האחד (התוקף), בשאלה: "לָמָּה תִּכָּה רֵעֶךָ?". להפתעתו, הוא נענה "הֲלֹהֶגְנִי אֶתְּהָ אֲמַר כִּפְאֲשֶׁר הִרְגַּתְּ אֶת הַמִּצְרִי?!". וכאשר מגיעים למדרגה בה הולכים להלשין על משה - האח האוהב שבא להצילם – אז, אומר משה לעצמו "אֵכֶן נוֹדַע הַדְּבָר!". עכשיו, כמו רומז לנו משה, אני מבין את פשר הגלות הממושכת, בגין הדיבור הקלוקל.

והתיקון של כל קלקול, הינו "בדומה", כפי שהנסיוב לטיפול בהכשת נחש, עשוי מארס שמחלב משיניו של הנחש. ואם הקלקול שבפה, בא על דרך לשון הרע והטלת דופי בקב"ה, במעשה הבריאה ובמיוחד בבניו, יבוא התיקון בדומה, אך בכיוון ההפוך, על דרך ההודיה לקב"ה, והצגת הטובות שעשה עימנו בגאולת מצרים. בכך, כמו מתקנים אנו את גלות הפה והדיבור, ומביאים לגאולתו מטומאת מצרים. "הלשון היא הקולמוס של הלב", והרצתו של הקולמוס (על דרך החיוב), על גבי יריעות הזמן, בשירה, בהודיה ובהכרת הטוב, מסייעים לפתיחת הלב ולתיקון הפה. יעילותה של דרך זו בתיקון הפה והדיבור, כמו רמוזה אף היא בשם 'פֶּסַח', פס - ח, במשמעות של 'פס חטא'. וכמו שביציאת מצרים, הקב"ה כמו פסח על חטא זה, התעלם ממנו, כאילו לא היה קיים, והוציאם ממצרים, כך אם נקיים סדר פסח כהלכתו, כי אז, החטא כמו פס ועבר מן העולם.

איפה עוד ניכר תיקון הפה בחג זה? אנו פותחים את תהליך התיקון כפי שמובא במשנה, "אור לארבעה עשר (בניסן) בודקין את החמץ לאור הנר". האדם מגיע לבגרות ולאחריות, כאשר מלאו לו שלוש עשרה שנה, דהיינו כאשר נפתחת ומאירה שנתו הארבעה עשרה. מאז, יש כבר מקום (פעם בשנה לפחות), לגייס את כוחות הנפש והרוח (נ"ר - ראשי תיבות נפש רוח), ולאורם לבדוק את עצמנו, בסדקים ובחורים, את ליבנו ואת יחסנו אל הזולת. האם אין בנו יהירות והתנשאות על הזולת. תכונות אלו מיוצגות על דרך המשל, באמצעות החמץ המתנפח והולך, כאשר למעשה, מדובר במילוי של אויר וב"עשיית רוח", הגאוה שלנו, המשאירה טעם חמוץ בפי הזולת. ההפרש בין חמץ ומצה יכול להיות עניין של מילה מיותרת, הפוגעת ומחמיצה את כל המסר הטוב, שרצינו להעביר לזולת, לעומת המצה, התמצית המקורית (וכל המוסיף גורע).

וניתנת לנו גם ההזדמנות, לגלות את הטעם המר שאנו משאירים בפיו של הזולת, כאשר אנו עוטפים וכורכים את המסר החיובי, והטוב במקורו, שאנו רוצים להעביר אליו - את המצה, אך משום מה אנו כורכים אותה במרור, במלים מחוספסות וגסות הפוגעות במקבל. בחג החרות, עלינו ליטול לעצמנו את החרות והאחריות, לבדוק ולבקר גם את עצמנו, לקראת שנה של אהבת הבריות ואהבת ישראל. את החמץ שמצאנו, אנו מבערים ומתייצבים על קו הזינוק, זכים וברים, עם לב פתוח ואוהב כלפי הזולת. ואכן בליל הסדר אנו נוהגים לפתוח את הדלת, ובמקביל את הלב, כלפי הנצרך והנזקק, ואנו מכריזים ואומרים, "כל דכפין ייתי ויכול", כל הרעב לחום, למילה טובה ולהכרת תודה על הטוב שעדיין קיים, יבוא לכאן, יחד נשתדל לסייע האחד לרעהו, בהודיה בשירה, באכילה ובמשקה.

דבר חסידות

בספר "ראשית חכמה" מובאת סגולה למידת הכעס, שכאשר אדם כועס – ישתוק ולא ידבר. כך ישקוט כעסו עד כי ייעלם לגמרי. ביאור הדבר הוא, כי בכוחו של הדיבור להגביר את המידות או להחלישן. כמו באדם המדבר דברי אהבה, הרי הוא מוסיף ומגדיל בכך את אהבתו. אור האהבה שבו, מאיר עוד יותר מבתחילה! וכן הוא בכעס: הדיבור מחזקו ומגבירו, והעדר הדיבור מחלישו ומבטלו. (ספר המאמרים תרנ"ט)

שבת שלום ומבורך

ח / ח / ס / ח

אם ברצונך לקבל את הגיליון במייל או במסרון, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.